

A következő periódus a *középső bronzkor*. Objektumaink nagy része a Vatyá kultúrához kapcsolódik. Vatyá csuprok, bögrék folyamatosan kerültek elő, de gyakran urnák és kancsók is felbukkantak. Ritkán, de előfordult néhány jó minőségű mészbetétes áru is. Régészeti hagyatékuk legtöbbje kerek, hasosodó, változó mélységű hulladék- és tárológödrökből került elő. A különböző rendeltetésű gödrökben gyakran találtunk csontvázaikat s állatokat bedobálva. Pl. az egyik gödörben öt emberi csontváz, három kutya és négy edény volt. Rétegtani helyzetük (egyiket vágja egy szögletes vaskori gödör) s a ritka edénymelléklet a középső bronzkorra helyezi e gödörsírokat. A gödrök mellett más földbe mélyített objektumok is vannak, egyikük mintegy 50 agyagnehezéket rejtett. Kiemelkedő jelentőségű egy felszíni, cölöpszerkezetes csónak alakú ház. (Lásd az illusztrációt!)

A tisztán késő bronzkori objektumok felső rétegeiben egyre gyakrabban találunk vastárgyakat. Az urnamezős jelenlét nem számottevő, néhány ferdén árkolt, jó minőségű tál és durva házikerámia jelzi a kultúrát.

Kevés gödör már a *kora vaskori Hallstatt periódus*hoz kapcsolható. A vaskori gödrök több esetben négy-szögletesek. Jellegzetes, fényes fekete, grafitos festésű, nagyméretű edények töredékeivel jelentkezik a hallstatti hatás, kiegészülve néhány vaseszközzel. Egyik gödörben szép csónak alakú fibulapárt találtunk. A késő bronzkori-kora vaskori művelődésnek eddig elég kevés objektumát találtuk meg, úgy tűnik telepüknek csak a szélét érinti a nyomvonal.

Sok az állatcsont (bos, equus, sus, ovis/capra, lupus, cervus). Közöttük dominál a szarvasmarha és a ló. Em-

lítésre méltó, hogy a bronzkori objektumokból igen sűrűn kerülnek elő kutyák, jelenlétük kimutatható mind az emberi vázakkal együtt, mind pedig külön, darabolatlan, illetve épségben. A fémleletek mindegyik korszakból ritkának mondhatók.

A lelőhely reprezentatív leletei az agancsszerszámok, töredékes vaskés, orsógombok, agancszabla, félhold alakú bronzcsüngő, tucatnyi ép tál, csupor, korsó stb.

A *római korban* állt egy kőépületes villagazdaság ezen a patakparton is. A kőépület a terület Ny-i felén már kívül esett a nyomsávon, csak a felszínéről gyűjtöttünk római érmeket s fibulákat. A római korból néhány árkot tártunk fel idén. Egyik az ÉK-i oldalon majdnem derékszögben körbefogja a települést. Benne 4. századi kisbronzot találtunk.

Az *Árpád-kori* falu ugyancsak áthúzódott a patak-
nak erre a partjára, de mindössze néhány ház s kemence került elő, nagyon szegényes leletanyaggal.

Munkatársak: Kecskés Anita régész, Tóth Gusztáv.

OTTOMÁNYI KATALIN

151. Érd, Simonpusztai-dűlő (MRT 7. k. 9/16 lh.)

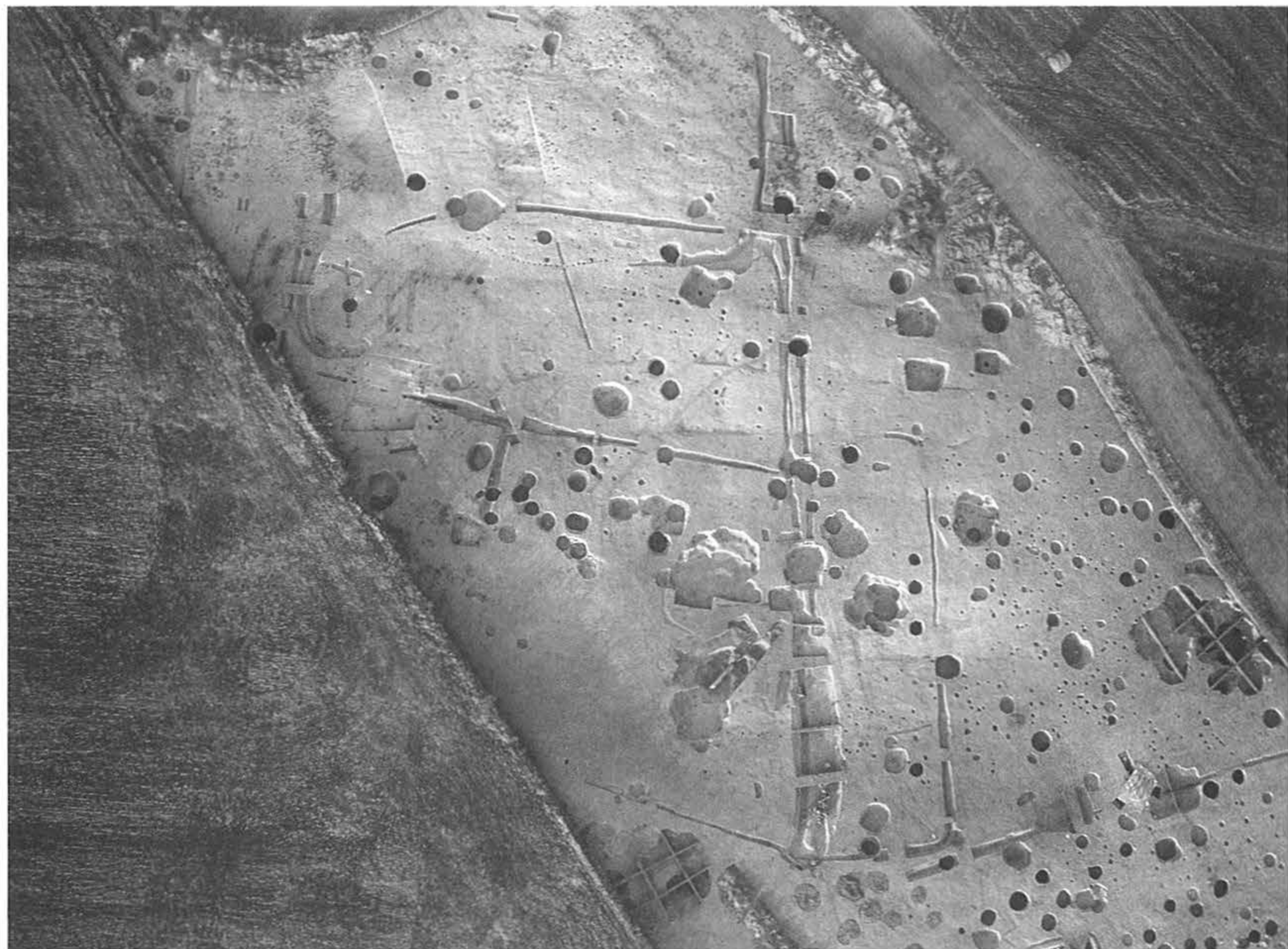
(Pest megye) B, V, LT, Ró

2004. április 5. és október 5. között megelőző régészeti feltárást végeztünk a Benta-patak völgyében, Érd és Százhalombatta között az új M6-os autópálya nyomvonalán. Az előzetes terepbejárások és topográfiai kutatások során az Érdi tető-Százhalombatta közötti szakaszon két lelőhely került elő, több korszak régészeti leleteivel.

A feltárandó terület nagysága 79 078 m², ahol a terepbejárások alapján a keleti és középső részen Árpád-kori telep volt várható. A Ny-i részen szétszántott római kőépületek nyomait figyeltük meg, és foltokban bronzkori cserepeket találtunk.

Az ásatás során 2500 objektumot sikerült feltárunk. Legkorábbiak a *középső bronzkori* Vatyá kultúrához tartozó néhány gödör.

Jóval nagyobb számban fordulnak elő a *késő bronzkor-kora vaskor* idejére tehető urnasírok (kb. 50 db). A feltárandó terület DNy-i végén egy csoportban helyezkedtek el. Általában 2-3 edény volt egy sírban, a hamvakat tartalmazó urna gyakran egy turbántekercses tálal lefedve. Az edényekben ritkán egy-egy bronzkarika, tű vagy karperec fordult elő. A szántás a sírok egy részét már elpusztította. Telepüket néhány tárolóverem, személgödör, árok, kemence s ház képviseli, elszórva a domboldalon (kb. 200 objektum). A gödrök közül néhány olyan nagyobb, szabálytalan alakú gödörkomplexumot is el lehet különíteni, amelyek biztosan lakóhelyül szolgálhattak. Érdekesekek a kör alakú, félig földbe mélyített házak. Aljuk tapasztott agyag, szélükön körben padka, a középső részen munkagödrökkel, szélén cölöplyukak. Leletanyagukban nagyon sok kerámia s néhány bronztű volt. Turbántekercses tál, síkozott pere-

mű edények, ujjbenyomásos lécdíszítéses fazekak, felhúzott fülű vékonyfalú csészék és kannelúrázott vállú, kónikus testű, kétfülű urnák jellemzik e kultúra objektumait. Természetesen igen sok állatcsont is előkerült a kerámia mellett. A megmunkált csonteszközök közül kiemelkednek a csontkorcsolyák.

A késő vaskori keltákhoz mély méhkas alakú tárolóvermeket köthetünk. Jellemzőes grafitos kerámia, nagy szürke, besimított hombár edények, és sok kézzel formált, dák jellegű, plasztikus díszítésű kézzel formált kerámia került elő belőlük. A feltárás ÉNy-i szélén félkörívben követik egymást a gödrök (kb. 10 objektum).

A római korból a patakparton, a feltárandó terület ÉNy-i részén kb. 15 000 m²-es területen találunk megtelepedésre utaló nyomokat (kb. 240 objektum). A rómaiak a terra sigilláták tanúsága szerint az Kr. u. 1. sz. közepétől–második felétől laktak itt. Téglalap alakú félig földbe mélyített lakóházak (hossztengelyben 2 cölöplyukkal), kerek tárolóvermek s nagy agyaggyerő gödrök kapcsolhatók e kora római periódushoz. Felszíni cölöpházak nyomai is megfigyelhetők. A legtöbb sigillata a Flaviusok s Trajanus–Hadrianus idejéből való. A jóval kevesebb Antoninus-kori kerámia jelzi, hogy a markomann háborúk idejéig fennállt ez a telep. Későbbi, Severus-kori sigillata csak egy árokból került elő. A 3. századi festett és szemcsés, sötétszürke edénytöredékek inkább a terepbejárás anyagában s nem a feltárt objektu-

mokból kerültek elő. A korai telep folytatásaként valamikor a 2. sz. folyamán római villagazdaság létesült itt, több kőépülettel a Benta-patak déli partján. Az általunk feltárt kőépület téglalap alakú, 7 helyiségből áll. Falait később kiszedték, ill. beleástak egy Árpád-kori házat s kemencét. Területéről kora római érem, erős profilú, egygombos fibula s a kőépület alatti szintről szürke S profilú tál került elő. A késő római kerámia s az egyéb késői leletanyag nagyon kevés. Főleg a nyomsávtól nyugatra, a szántásban felszíni szórványként találtunk 4. századi érmeiket. Itt a patakparton még legalább két római kőépület romjai találhatóak, amelyek most nem estek bele a feltárandó területbe. A római telep DK-i részét, egy széles árok kerítette körbe.

Az előkerült objektumok jelentős része Árpád-kori volt: a leletek alapján 70 ház, 380 gödör, 160 kemence és 1 kút sorolható a településhez. Valószínűleg a 845 lelet nélküli gödör jelentős részét is akkor használhatták. Az okleveles adatokból Székely néven ismert faluval azonosították a Régészeti Topográfia szerzői a 6-os út túloldalán, szintén a Benta-patak partján megtalált Árpád-kori telepjelenségeket (MRT 7. k. 9/2 lh.). A most feltárt településrészlet az Árpád-kori objektumok jelentős száma és egységes, összefüggő elhelyezkedése miatt valószínűleg ehhez a településhez tartozhatott.

Az ásatáson egész házsorokat találtunk a 10–14. századból. Ezek kb. 3×3 m-es szögletes, félig földbe mélyí-

tett házak, ÉK-i sarkukban kőkemencével, a kőkemencékbe gyakran római tegulákat s köveket építettek be. A házak az árkok által elválasztott É-D-i irányú sávokban helyezkedtek el. A terület É-i és középső része volt sűrűn lakott, a déli részen csak néhány elszórt gödör volt. A házakon kívül hulladékgödrök, tárolóvermek és nagyon sok szabadtéri kemence került elő. A kemencekomplexumokban egy munkagödörhöz általában 2-3-4-5 kemence is tartozott. Jól megfigyelhető volt a folyamatos megújításuk. Tapasztásuk változatos. Lehet az átégett agyagtapasztás alatt sóder, apróbb vagy nagyobb kövek, egy esetben kerámiaréteg is volt. Bejáratuknál egy-két nagyobb kő fordult elő. Fémmegmunkálásra utaló nyomokat a lakóházaktól távolabb, a DK-i részen lévő (1919-1921-es számú) kemence és munkagödör komplexumokban találtunk.

A középkori házaknál több esetben a házat körbevevő, derékszögű kerítésárok is megfigyelhető volt. A patak feletti, az ártérből kiemelkedő alacsony dombháton számos árok (összesen 450-et tártunk fel) gyűjtötte össze és vezette le a csapadékvizet a patakba. A mély és széles É-D-i irányú árkokat, amelyek néhol több ágra is szakadtak, K-Ny-i irányú keskenyebb és sekélyebb árkok kapcsolták össze. Számos ároknak a környező objektumokhoz való viszonyából következően területelhatároló funkciója is lehetett: az egyes lakóházakat és közvetlen környezetüket egymástól, valamint a növénytermesztésre, ill. állattenyésztésre használt területektől választották el.

A középkori leletanyag szegényes. Egy ezüstpénz került elő (I. András), néhány vasszerszám, a többi 10-14. századi kerámia, aminek a zöme a 12-13. századra keltezhető: fehér színű, kézi korongon készült, csigavonalban körbefutó bekarcolt vonallal díszített fazekak, csészék és korsók, sötét színű, néha grafitos, korongolt, legömbölyített peremű fazekak, sötét színű, vastag, ferde bevágásokkal díszített fülű korsók. Korábbi kerámiát keveset találtunk: a vörösesbarna, vízszintes peremű bográcstörödékek, illetve bekarcolt hullám- és párhuzamos vonalköteggel, valamint beszurkált pontsorokkal díszített fazéktörödékek sorolhatók ide. A késő középkori korongolt, fehér fazekak, kettősen profilált hornyolt peremmel, sokszor fenékbélyeggel és a sötét színű, ausztriai kerámia is szép számban került szemétre a falu hulladékgödreibe. Az előkerült fémeszközök (kések, sarlók, fúrók, patkók, nyílhegyek, veretek, vasalások stb.) az orsógombok és szövőszéknehezékek, a csonteszközök és ételmaradványok a folyamatos megtelepedésre utalnak. Élénk mezőgazdasági tevékenységük bizonyítéka az előkerült állatcsontok nagy mennyisége (marha, ló, sertés, juh, kecske, baromfi).

Az Árpád-kor elejére, talán a 10. századra keltezhetünk egy lósisírt. Vasablával s aranyozott illetve ezüstözött bronzveretekkel temették el, tulajdonosa nincs mellette.

Munkatársak: Halász Ágoston, Kovár Dóra régészek, Mali Antal restaurátor.

MESTER EDIT – OTTOMÁNYI KATALIN

152. Farád, Ostffy-majori tó
(Győr-Moson-Sopron megye) Ró, Á

2004. november 5-én egy csornai lakos Farád határában, Ostffy-major környékén a felszínen talált régészeti leletanyagot szolgáltatott be a Xantus János Múzeumba. A lelőhely Ostffy-majortól É-ra, az itt lévő kavicsbánya É-i szélén található. A leletek római és Árpád-kori kerámiatörödékek.

TAKÁCS KÁROLY

153. Fegyvernek, Szapárfalu
(Jász-Nagykun-Szolnok megye) Ó, Sza

2004. február 6-án helyszíni szemlét tartottunk a bányaművelések alá vonni szándékozott területen (hrsz.: 059/1, 061-062, 071, 076/6-7). A korábban már működő egykori bányagödör közelében attól ÉK-re szép, szabályos halom áll, morfológiai tulajdonságai alapján valószínűleg kurgán; a bányabővítés nem érinti. A bányaművelés többek között egy ÉNy-DK-i irányú homokdombvonulatot érint. Követve a dombvonulat irányát, az említett gödörtől mintegy 100-150 m-re DK-re szórványos előfordulásban jellegtelen őskori és római kori szarmata cserepeket lehetett észlelni a felszínen 350×100 m nagyságú területen.

CSÁNYI MARIETTA

154. Feketeerdő határa
(Győr-Moson-Sopron megye) Ú

2004 márciusában a község településrendezési tervmódosításához kapcsolódó örökségvédelmi hatástanulmány készítése folyamán Ritly Jenő régészeti gyűjteménykezelő társaságában helyszíni szemlét tartottam a település fejlesztésre kijelölt területein. Ezek szinte kivétel nélkül művelés alatt állnak, ennek megfelelően a felszín a mostani vegetáció előtti időszakban jól megfigyelhető volt. Semmilyen régészeti lelet nem került elő, csupán újkori, 18. századnál nem régebbi kerámiatörödékeket gyűjtöttünk.

TAKÁCS KÁROLY

155. Felsőcsatár, Bogdán-dűlő
(Vas megye) Á, Kk

2004. március 16-án helyszíni szemlét végeztünk a Nardai-vízfolyástól és a 8714 jelű úttól K-re. Egy a vízfolyásra erősen lejtős domboldalon terül el a lelőhely. Korábban nem nagyon művelhették a területet, amire a szűkebb környéken látható gyepek, valamint a nagyméretű edénytörödékek utalnak. A lelőhely gyakorlatilag lefedi a tervezett beépítésre szánt területet. Szétszántott objektumokat nem láttunk, ugyanakkor sok és nagyméretű Árpád-kori és középkori edénytörödéket és sok vassalakat gyűjtöttünk. A lelőhely körülbelüli kiterjedése É-D: 80 m, K-Ny: 120 m.

Munkatárs: Vámos Gábor.

ILON GÁBOR